

DATE PRIVIND POPULAȚIA IOBĂGEASCĂ A DOMENIULUI HUNEDOARA, LA 1725

ION FRĂȚILA
VASILE IONAȘ

S-au păstrat numeroase urbarii și inventare ale domeniului Hunedoara, unele avînd o importanță documentară deosebită. Dintre acestea se cuvin a fi amintite urbariile și inventarele întocmite în a doua jumătate a secolului al XVII-lea și începutul celui următor, al căror conținut a fost analizat într-un valoros studiu publicat de acad. David Prodan în anul 1959¹.

Urbariul² din care prezentăm aici cîteva date a fost întocmit în 1725 (început în 12 iulie și terminat în ultima zi a lunii următoare), la 3 ani după ce domeniul ajunsese la proprietatea fîscului austriac³. Documentul descrie starea în care se găsea castelul și dependențele sale și enumeră toate bunurile și sursele de venituri ale domeniului.

Sînt cuprinse date interesante referitoare la istoria orașelor Hunedoara și Hațeg (ambele avînd pe atunci rangul de *tirguri* — *oppidum*), precum și a celor 28 de sate⁴ și a locuitorilor acestora care aparțineau domeniului. Atît la Hunedoara, cît și la Hațeg a fost consemnată fiecare sesie în parte, în ordinea așezării lor pe străzi. Constatăm din urbariu că Hunedoara avea 8 străzi (Cetății, Cuierilor, Surduc, Piața, Morii, Albul, Atelierelor cehilor sau a grecilor, Severin), cuprinzînd în total 225 de sesii (94 nobiliare, 82 ale cetățenilor și 49 țărănești), în timp ce Hațegul avea 6 străzi cu un total de 151 de sesii (25 nobiliare, 103 ale cetățenilor și 23 țărănești).

Urmărind mai departe informațiile cuprinse în urbariu constatăm că pe cuprinsul domeniului locuiau în total 515 iobagi cu familiile lor (avînd 770 fii), 23 jeleri și 37 iobagi țigani. Pe lîngă aceștia, evidențele domeniului înscrisu un număr foarte ridicat de iobagi fugiți — 172 — cei mai mulți plecați în Banat, alții pe domeniul Deva sau în alte părți. Categoriile mari de locuitori supuși ai domeniului erau iobagii și jelerii. Diferențieri existau și în rîndul iobagilor: 78 dintre aceștia sînt taxaliști, 64 cărbunari, 15 purtători și 4 pietrari (de minereu), obligațiile fiind stabilite pentru fiecare grup aparte.

Taxaliștii erau obligați la plata unei sume ce varia între 4 și 16 florini anual, cei mai mulți plătind cîte 12 florini ungurești. În afara acestei taxe, prestau 3 zile de lucru anual la coasă, 3 zile la strînsul recoltei, 3 la arat, prestau cărăușii, duceau anual fiecare cîte două trunchiuri de copac la joagărul domeniului. În schimbul răscumpărării slujbelor iobăgești obișnuite, taxaliștii erau obligați, pe lîngă taxa și prestațiile amintite mai sus, la îndeplinirea unor servicii militare în folosul stăpînilor domeniului. Ei puteau fi oricînd readuși la vechea stare de iobăgie.

O altă categorie iobăgească o prezentau cărbunarii. Potrivit urbariului din 1674, situația acestor iobagi diferă de la caz la caz. Unii dintre ei au devenit liberi, fie plătind o taxă anuală în bani fie prestînd servicii militare, dar putînd fi

1. Prodan D., *Producția fierului pe domeniul Hunedoarei în secolul al XVII-lea*, în AIIC, 1958-1959, 1-2, p. 29-124.

2. „*Urbarium sive conscriptio fiscalis domini Vajda Hunyad*”. Originalul documentului, scris în limba latină și cuprinzînd 133 de file, se află în posesia Muzeului de istorie al R.S.R. O copie, făcută în 1737 de Exactoratul Transilvaniei, este păstrată la Arhivele Statului din Sibiu (fond Brukenenthal, doc. B. 6-9, nr. 243).

3. Ultimul stăpîn al domeniului a fost Mihail Apafi II. După moartea acestuia (1 februarie 1713), în 1722, averea sa, din care făcea parte și domeniul Hunedoara, este preluată de fisc. În castel se instalează sediul administrației miniere și locuințe ale funcționarilor.

4. Alături de Hunedoara și Hațeg, celelalte 28 de localități care aparțineau domeniului erau Chergheș, Mănerău, Buitur, Sîncrai, Nădăștia de Jos, Boșorod, Ocolîșul Mare, Telluc, Iuba, Ghelar, Goleș, Vălar, Plop, Ruda, Poenița, Volnii, Alun, Murar, Bunîla, Ivani, Lelese, Picișga, Cerîșor, Runc, Socet, Feregi, Poenița, Tomii, Cerbăl, Arăneș, cu 3 mai puțin decît în 1681/1682 (vezi D. Prodan, op. cit., p. 58).

readuși la starea lor veche după voia stăpînului domeniului. Alții au rămas iobagi obligați la slujbe zilnice. Pe umerii acestora apasă sarcinile cele mai grele. Alături de arderea lemnului din care se obține cărbunele necesar cuptoarelor de fier, iobagii cărbunari dădeau drept cens cîte o găină și 5 ouă la crăciun și la paști și 5 cîble de ovăș dijmă din oi, miei, porci și stupi, cîte două trunchiuri de copac pentru joagărul domenal, întrețineau stăvilarul de la atelierul Limpert și ardeau var pentru nevoile provizoratului domenal. În toiu verii, cînd atelierile își încetau activitatea, toate satele montanistice, în care locuiau și cărbunarii, erau obligate să participe la strîngerea recoltei, să cosească fin pentru hrana cailor întrebunțați la transportul minereului, să are, să semene și să strîngă ovășul necesar aceluiași cai. Pe lîngă cărbunari, între cei care participau direct la activitatea fierărilor sînt amintiți purtătorii, 15 la număr, și pietrarii 5, care socoteau minereul de fier de la Ghelar. Obligațiile lor sînt asemenea celor pe care le aveau cărbunarii, cu deosebire că împreună cu lemnarii și juzii satelor, erau scutiți de darea ovășului.

În sfîrșit, ultima mare categorie iobăgească o reprezintă cei ocupați în agricultură. Aceștia sînt cei mai numeroși, răspîndiți în aproape toate localitățile domeniului. Celor trei mari obligații feudale — dijma, censul și slujbele — le sînt supuși cu toții, dar în chip felurit de la un loc la altul.

Dijma din roadele cîmpului se percepea numai la Hunedoara și Hațeg, unde pămîntul, mai fertil, permitea cultura cerealelor. În rest, erau dijmuiți porcii, oile, miei și stupii, din care se dădea unul din 10 sau, mai rar, unul din 15.

Censul consta în mod obișnuit din cîte o găină și 5 ouă date la crăciun și la paști, fructe de pădure, vase de lemn, anumite cantități de vin sau mici sume de bani.

Obligația care a exprimat de-a lungul evului mediu cel mai bine nivelul exploatării feudale, slujbele iobăgești (servitia), diferă și ea în cuprinsul domeniului. În unele sate, slujbele numărau 4 zile pe săptămînă (Mănerău, Sincrai, Nădăștia de Jos), la Hațeg erau de 3 zile pe săptămînă, iar în alte părți constau în 15 zile de lucru prestate în toiu muncilor agricole, plus 3 zile de coasă și alte 3 la seceriș. Tot în cadrul slujbelor iobăgești erau socotite aprovizionarea cu lemne de construcție pentru domeniu, arderea varului, aducerea trunchiurilor la joagărul domenal de la Runc, întreținerea stăvilarului de la Limpert și alte munci mai mărunte.

Sarcini mai ușoare decît ale iobagilor sînt înscrise în dreptul jelerilor. Slujba acestora se reducea la o zi pe săptămînă, iar în posesiunile montanistice singura lor obligație era o taxă anuală de 1 florin renan și 40 cruceri.

Vorbînd despre obligațiile impuse supușilor domeniului, se cuvine să amintim faptul că nici locuitorii liberi din punct de vedere juridic, cetățenii și tirgoveții din Hunedoara și Hațeg, nu erau scutiți cu totul de anumite sarcini datorate domeniului, în virtutea faptului că locuiau pe pămîntul fiscal. Astfel, cu excepția celor privilegiați (a nobililor), erau datori cu dijma din toate roadele pămîntului. Pentru sesiile pe care le dețineau, cetățenii plăteau anual cîte un florin de sesie. Urbariul menționează că în trecut, locuitorii orașului aveau de prestat și cîte o zi de slujbă în cetate, lucru care la 1725 nu mai era în uz. La capitolul slujbelor datorate de cetățeni și tirgoveți, sînt amintite construirea și întreținerea zăgazurilor de la morile alodiale și transportul cașilor din munți pînă în cetate. Atît la Hunedoara cît și la Hațeg această din urmă obligație era răscompărată cu cîte 8 florini anual.

Urbariul din 1725 mai cuprinde și alte date privind populația, cum ar fi numele supușilor domeniului, numărul copiilor (băieți) și vîrsta lor, bunurile locuitorilor, ocupațiile practicate pe domeniu etc. Acestea întregesc imaginea situației economice și sociale a locuitorilor iobagi, care formau majoritatea populației de pe domeniul fiscal al Hunedoarei.

Desigur, analiza informațiilor oferite de urbariu ar trebui făcută prin compararea cu datele cuprinse în urbariile mai vechi, pentru a vedea astfel evoluția raporturilor feudale. De asemenea, se cuvin a fi comparate stările de lucruri de pe domeniu cu cele existente pe alte domenii fiscale din Transilvania, permițînd astfel formarea unui tablou mai cuprinzător asupra unui aspect important al societății transilvănene în perioada de sfîrșit a feudalismului. Toate acestea însă depășesc cadrul unei scurte comunicări, menită să aducă la lumină cîteva informații referitoare la istoricul unei părți însemnate a județului Hunedoara.

DONNÉES SUR LA POPULATION ASSERVIE DU DOMAINE DE HUNEDOARA EN 1725

R é s u m é

Cette communication présente quelques données sur la population du domaine fiscal de Hunedoara comprises dans le recensement de 1725, telles que le nombre des serfs établis dans les 30 localités du domaine, leur situation sociale, les obligations auxquelles ils étaient soumis, le nombre des fuyards.